

KOMMISSIONEN FOR DE EUROPÆISKE FÆLLESSKABER

Bruxelles, den 08.03.2000
KOM(2000) 123 endelig

BERETNING FRA KOMMISSIONEN

**TIL RÅDET, EUROPA-PARLAMENTET,
DET ØKONOMISKE OG SOCIALE UDVALG
OG REGIONSUDVALGET**

**Ligestilling mellem kvinder og mænd i Den Europæiske Union
– 1999 –**

INDHOLDSFORTEGNELSE

RESUMÉ.....	3
AFSNIT 1 : INTEGRERING AF LIGESTILLINGSASPEKTET (GENDER MAINSTREAMING) OG SPECIFIKKE AKTIONER.....	5
AFSNIT 2 : INTEGRERING AF LIGESTILLINGSASPEKTET I DEN EUROPÆISKE BESKÆFTIGELSESTRATEGI.....	12
AFSNIT 3 : FREMME AF LIGE DELTAGELSE AF MÆND OG KVINDER I BESLUTNINGSPROCESSEN	19
AFSNIT 4 : LOVGIVNING OM LIGESTILLING.....	23
AFSNIT 5 : LIGESTILLINGSDIMENSIONEN I DEN EUROPÆISKE UNIONS FORBINDELSER UDADTIL.....	27

RESUMÉ

Mulighederne for at sikre ligestilling mellem kvinder og mænd blev forbedret med Amsterdam-traktatens ikrafttræden den 1. maj 1999. Lighedsprincippet er nu indskrevet i artikel 2, hvori Unionens mål beskrives. Det Europæiske Fællesskab har fået tillagt nye opgaver, lovgivningsmæssige beføjelser, ansvar og muligheder på ligestillingsområdet.

Denne fjerde årsrapport om ligestilling mellem kvinder og mænd i Det Europæiske Fællesskab indeholder en oversigt over de vigtigste begivenheder og resultater inden for ligestillingsområdet på europæisk¹ og nationalt plan i 1999 og opridser perspektiverne for år 2000.

Integrering af ligestillingsaspektet (gender mainstreaming) og specifikke aktioner – Den europæiske beskæftigelsesstrategi

Fællesskabets strategi, der går ud på at kombinere integreringen af kønsaspektet i alle EU's politikker og programmer med specifikke aktioner til fordel for kvinder, blev videreført i 1999.

Rapporten identificerer de centrale politikområder, hvor man kunne notere fremgang i 1999, såsom strukturpolitikker, forskning, uddannelse, udviklingssamarbejde, indsats mod vold og beskæftigelsespolitik.

Som det allerede blev understreget i årsrapporten for 1998, er den europæiske beskæftigelsesstrategi et særlig godt eksempel på de positive følger af at integrere kønsaspektet i en storstilet koordineret økonomisk proces.

Da medlemsstaterne opstillede deres nationale handlingsplaner for beskæftigelsen for 1999, blev ligestillingsspørgsmålet taget op på en mere dynamisk måde end året før, men trods fremskridt på ligestillingsområdet er der stadig meget at udrette på visse felter. Indsatsen i den retning bør styrkes i de kommende år. Kvinder får mindre i løn end mænd. Nylige statistikker fra Eurostats undersøgelse af lønstrukturen viser, at de kønsmæssige forskelle stadig er store. I den private sektor tjener kvinder i gennemsnit 28 % mindre end mænd. Kvinder er stadig ledige i større tal og i længere tid end mænd. De er også mindre integreret på arbejdsmarkedet. De nye forordninger vedrørende strukturfondene og specielt Den Europæiske Socialfond tager sigte på at bidrage til en forbedring af denne situation.

Lige deltagelse af mænd og kvinder i beslutningsprocessen

Det Europæiske Fællesskab har været en af drivkræfterne bag ændringerne i kvindernes stilling i samfundet, ikke kun gennem lovgivningen, men også gennem foranstaltninger til fremme af ligestillingen de facto. Der findes imidlertid stadig uligheder, navnlig med hensyn til kvinders deltagelse i beslutningsprocessen. Medmindre deltagelsen af kvinder fra alle samfundslag styrkes på dette område – jf. de relevante afsnit i denne rapport – vil de ikke være i stand til at udøve en ordentlig indflydelse, således at den politik, som føres, og de beslutninger, der træffes, afspejler samfundets sociale, økonomiske og kulturelle værdier som helhed.

¹ I forbindelse med samarbejdet inden for aftalen om det europæiske økonomiske samarbejdsområde (EØS) er der – hvor det er relevant – indføjet oplysninger om Norge, Island og Liechtenstein.

Rådets beslutning om at udvikle et fælles system til måling af fremdriften med hensyn til lige deltagelse i den politiske beslutningsproces er et initiativ, der er med til at rette op på denne ubalance.

Lovgivning om ligestilling

Den nye Amsterdam-traktat og den fortsatte udbygning af europæisk retspraksis har udstyret EU med en omfattende retlig ramme på ligestillingsområdet.

Som rapporten viser, afsagde EF-Domstolen et betydeligt antal domme i 1999, som er komplementære til ligestillingslovgivningen. Arbejdet på regelværket, der sikrer kvinder og mænd lige adgang til beskæftigelse, er omtrent fuldbåret, idet man dog stadig mangler at foretage en række forbedringer. Institutioner på alle niveauer er nu forpligtet til at fremme ligestillingen mellem kvinder og mænd og bør lade dette spørgsmål indgå i alle overvejelser.

Kønsaspektet i Den Europæiske Unions forbindelser udadtil

Kvindernes situation i mange dele af verden giver grund til bekymring. Både i forbindelse med udvidelsen og i forbindelse med EU's politik vedrørende menneskerettigheder og udviklingssamarbejde har EU i sine forbindelser udadtil en rolle at spille med hensyn til at fremme lige muligheder mellem kvinder og mænd i de lande, hvor ligestilling endnu er et nyt punkt på dagsordenen. EU støtter ansøgerlandene i deres bestræbelser for at fremme ligestillingen mellem kvinder og mænd. Det Europæiske Fællesskab har sammen med EU-medlemsstaterne arbejdet henimod gennemførelsen af det handlingsprogram, der blev vedtaget i 1995 og har iværksat tiltag til støtte for Beijing+5-evalueringsprocessen.

Da år 2000 markerer femårsdagen for FN's verdenskvindekonference i Beijing, vil der foreligge en fuld og kritisk vurdering af EU's bidrag på FN's Generalforsamlings særlige møde i New York i juni 2000.

Ligestillingspolitik i år 2000

År 2000 vil blive et år, hvor Fællesskabets politik på ligestillingsområdet udbygges. Kommissionen vil foreslå en "ligestillingspakke" inden sommeren 2000 bestående af en række initiativer: et nyt rammeprogram for lige muligheder for mænd og kvinder (2001-2005), et forslag om et nyt direktiv og en kommissionsbeslutning om en mere ligelig repræsentation af kvinder og mænd i Kommissionens udvalg og ekspertgrupper.

Programmet vil være mere omfattende end de tidligere og vil omfatte alle fællesskabspolitikker i bestræbelserne på at sikre ligestilling, idet det er bygget op omkring klare vurderingskriterier, overvågning, benchmarking og evaluering.

Den store politiske støtte fra Europa-Parlamentet og Rådet samt de nye muligheder, den nye traktat giver, specielt artikel 141 og 3 (mainstreaming) tjener som basis for denne nye strategi fra Kommissionens side.

Det nye direktiv vil betyde ændringer i direktiv 76/207/EØF om gennemførelse af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder, for så vidt angår adgang til beskæftigelse, erhvervsuddannelse, forfremmelse samt arbejdsvilkår i kraft af indføjelser af nye bestemmelser vedrørende vigtige emner, såsom seksuel chikane på arbejdspladsen, og forbedringer med hensyn til formuleringen af en række af de gældende bestemmelser.

AFSNIT 1: INTEGRERING AF LIGESTILLINGSASPEKTET (GENDER MAINSTREAMING) OG SPECIFIKKE AKTIONER

Fællesskabets strategi, der går ud på at kombinere integreringen af kønsaspektet i alle Det Europæiske Fællesskabs politikker og programmer med specifikke aktioner til fordel for kvinder, således som det er bestemt i Amsterdam-traktaten, blev videreført i 1999.

Straks efter udnævnelsen af den nye Kommission i efteråret 1999 oprettede Kommissionens formand, Romano Prodi, en ny gruppe af ligestillingskommissærer med fire kommissærer som faste medlemmer, men åben for alle andre. Gruppen, der ledes af Kommissionens formand med kommissæren med ansvar for beskæftigelse og sociale anliggender, Anna Diamantopoulou, som næstformand, har til opgave at fremme sammenhængen i Kommissionens aktioner på ligestillingsområdet inden for og uden for Kommissionen. Den praktiske gennemførelse af strategien om integrering af ligestillingsaspektet i alle relevante fællesskabspolitikker og aktioner indebærer fortsat samarbejde på tværs af tjenestegrene, udvikling af egnede værktøjer og metoder, iværksættelse af uddannelsesaktiviteter samt overvågning af forskellige politikområder under en række af Kommissionens tjenestegrene.

Der blev i 1999 konstateret fremskridt inden for følgende centrale politikområder: beskæftigelsespolitik, uddannelse, forskning, strukturfonde og kampen mod vold. De øvrige fællesskabspolitikker var forblevet forholdsvis uberørt, eller også havde fremdriften været langsommere. Resultaterne viste, at transport- og miljøområdet var oplagte mål for fortsatte initiativer.

Det Økonomiske og Sociale Udvalg tog initiativ til at integrere kønsdimensionen i sit arbejde². Regionsudvalget støtter Kommissionens indsats på området og træffer foranstaltninger med henblik på at integrere ligestillingsaspektet i sine udtalelser. Europa-Parlamentet anså spørgsmålet for vigtigt nok til at afholde en offentlig høring herom³.

Kommissionens kønsspecifikke planlægning for 2000+

Der kræves en betydelig mængde ressourcer i form af tid, personale og ekspertise for at fjerne hindringerne for integreringen af kønsaspektet i alle områder og aktiviteter. Der har vist sig en stærk politisk opbakning bag et nyt fællesskabsprogram om ligestilling, når det nuværende EF-handlingsprogram på mellemlang sigt for lige muligheder for mænd og kvinder (1996-2000) udløber. Et sådant program blev støttet af Europa-Parlamentet i en beslutning⁴ og af Rådet (arbejds- og socialministrene) i dets konklusioner i oktober 1999. Et sådant program kunne udgøre en fælles samlet ramme for et bredt spektrum af specifikke og generelle ligestillingspolitikker – fra vold i hjemmet til kvinders menneskerettigheder i udviklingslandene – idet en sådan mere ambitiøs koordinering af ligestillingsaktionerne ville forstærke gennemskueligheden og effekten og effektivisere overvågningen af fremdriften på ligestillingsområdet.

² ØSU 286/99 af 22.-23.10.1999.

³ Europa-Parlamentet, Udvalget om Kvinders Rettigheder, Offentlige høringer om integrering af ligestillingsaspektet i alle politikker og aktioner, 20.4.1999.

⁴ Europa-Parlamentets beslutning af 4.5.99 baseret på dokument nr. A4-0194/99 – Endelig.

Udvikling af mainstreaming-instrumenter i medlemsstaterne

Der blev gennemført aktioner og afholdt arrangementer i medlemsstaterne til gennemførelse af den dobbelte mainstreaming-strategi samt positive særforanstaltninger under anvendelse af en lang række interessante instrumenter. Strategierne omfattede generelle planer (Portugal, Sverige) strategier (Nederlandene), inddragelse af nye områder (Østrig, Det Forenede Kongerige) samt lovgivningsscreening (Grækenland). Kvinders iværksætterkultur indgik som et vigtigt element i erhvervs- og industriprogrammerne i Italien og Grækenland.

Kvindens underrepræsentation i beslutningsprocessen i Frankrig blev søgt løst gennem vedtagelsen af en ny lov den 8. juli 1999 med det formål at sikre ligestilling mellem kvinder og mænd i det politiske liv. Den nyvalgte regering i Finland har opstillet integreringen af kønsaspektet i statsadministrationen som et af sine mål på ligestillingsområdet⁵. I Det Forenede Kongerige (Nordirland) har Ligestillingsudvalget overtaget opgaverne fra de organer, der hidtil har varetaget spørgsmål vedrørende køn, race, handicap og ansættelsesneutralitet, for så vidt angår de ansattes religiøse tilhørsforhold. En stort set identisk ligestillingsinfrastruktur blev etableret i Irland med det sigte at udrydde diskriminering af 11 grunde, herunder kønsbestemte.

Ligestilling i forbindelse med de nye strukturfonde og de nye fællesskabsinitiativer

Strukturpolitikken udgør det vigtigste fællesskabsinstrument til fremme af samhørighed, til forbedring af beskæftigelse og integrering og til sikring af en bæredygtig udvikling. Der vil blive tilført de nye strukturfonde for årene 2000-2006 ca. 195 mia. €. Styrkelsen af strukturfondenes muligheder for at fremme ligestilling mellem kvinder og mænd udgør således et betydeligt fremskridt.

Rådets forordning om vedtagelse af generelle bestemmelser for strukturfondene (2000-2006), der blev godkendt af Parlamentet⁶ og formelt vedtaget af Rådet⁷, gjorde integrering af ligestillingsaspektet til en forpligtelse. Det hedder i forordningen, at *"Fællesskabet med bestræbelserne på at styrke den økonomiske og sociale samhørighed også søger at fremme (...) lige muligheder for mænd og kvinder"*. Det anføres, at strukturfondene tjener til at *"bidrage til at fjerne uligheder mellem og fremme lige muligheder for mænd og kvinder"*. Af forordningens 56 artikler vedrører de 10 lige muligheder, der blev et tværgående tema, som blev integreret i alle programmer og aktioner.

For den næste periode vil forhåndsevalueringen af de nationale planer omfatte en vurdering af situationen med hensyn til lige muligheder for mænd og kvinder (forordningens artikel 41). I det omfang det er muligt, bør indikatorerne opdeles efter køn (artikel 36). I overvågningsudvalgene (artikel 35) *"skal partnerne sørge for en lige deltagelse af mænd og kvinder"*. Ved nomineringen af partnerne på nationalt, regionalt og lokalt plan skal medlemsstaterne (artikel 8) også tage *"hensyn til behovet for at fremme ligestilling mellem mænd og kvinder"*. De samme bestemmelser er blevet overført til forordningerne vedrørende

⁵ Finland gav også førsteprioritet til området "vold mod kvinder", der er særlig kritisk for kvinders ligestilling.

⁶ Europa-Parlamentets afgørelse, 6959/1/99 REV 1, C4-0215/99.

⁷ Rådets forordning (EF) nr. 1260/1999 af 21.6.1999, EFT L 161 af 26.6.1999.

individuelle fonde, herunder Den Europæiske Socialfond (ESF), hvor "borgerne" er i centrum, samt fondene vedrørende landbrug, fiskeri og regional udvikling.

Den nye ESF er blevet bragt på linje med de fire søjler i retningslinjerne for beskæftigelsen. ESF-målsætningerne omfatter fem centrale politikområder, herunder lige muligheder for kvinder og mænd som en del af indsatsen til sikring af ligestilling. EFRU⁸ vil støtte *"ligestilling mellem kvinder og mænd"*. EUGFL⁹ vil i forbindelse med udvikling af landdistrikter støtte aktiviteter til *"fjernelse af uligheder og fremme af lige muligheder for mænd og kvinder, navnlig gennem støtte til projekter, der er iværksat og gennemført af kvinder"*. I henhold til en ny bestemmelse i FIUF¹⁰ skal der sikres ligestilling mellem kvinder og mænd, der er beskæftiget i fiskerisektoren.

Det nye består ikke i anerkendelsen af ligestillingsprincippet, men i den styrkede status dette har opnået i forbindelse med omformningen af strukturfondenes retlige ramme for den næste syvårsperiode. Det forventes, at de nye bestemmelser for overvågning og evaluering får stor betydning for fremme af ligestillingen mellem kvinder og mænd. NOW-elementet (nye muligheder for kvinder) under beskæftigelsesinitiativet har været en væsentlig kilde til god praksis på ligestillingsområdet i de sidste 10 år, og de indhøstede erfaringer vil blive inkorporeret i mainstreaming-strategien. En ligestillingsdimension er indføjet i alle forslag om EF-initiativer, som Kommissionen fremsatte i slutningen af 1999 for perioden 2000-2006.

EF-initiativet Equal¹¹, der bygger på erfaringerne fra Beskæftigelses- og Adapt-initiativerne, og som har et budget på 2 847 mia. €, sigter især mod bekæmpelse af enhver form for forskelsbehandling på arbejdsmarkedet, som er baseret på køn, race eller etnisk oprindelse, religion eller tro, handicap, alder eller seksuel orientering. Hvad ligestilling mellem kønnene angår, prioriteres det især højt, at der udvikles nye former for arbejdsorganisering med henblik på at kombinere familie- og arbejdslivet, formindske de kønsbestemte forskelle og støtte afskaffelsen af det kønsopdelte arbejdsmarked.

Leader-initiativet¹² betragter unge kvinder og mænd som spydspidser i udviklingen af landdistrikter. Kommissionen bemærker i sit forslag, at den primært ønsker at støtte strategier, der sigter mod en forbedring af beskæftigelsen og/eller aktiviteterne hos målgrupperne. Lave lønninger og ulige løn mellem kvinder og mænd forværrer levevilkårene for kvinder i landbruget.

I forslaget til Interreg-initiativet¹³ anføres, at der under programmeringen bør tages hensyn til strukturfondenes generelle retningslinjer og mulighederne for at bidrage til fremme af lige muligheder for kvinder og mænd. Med hensyn til Urban-initiativet¹⁴ understreger Kommissionen, at strategierne skal respektere princippet om lige muligheder for kvinder og mænd.

⁸ Den Europæiske Fond for Regional Udvikling.

⁹ Den Europæiske Udviklings- og Garantifond for Landbruget.

¹⁰ Finansielt instrument til udvikling af fiskeriet.

¹¹ KOM(1999) 476 endelig af 13.10.1999.

¹² KOM(1999) 475 endelig af 13.10.1999.

¹³ KOM(1999) 479 endelig af 13.10.1999.

¹⁴ KOM(1999) 477 endelig af 13.10.1999.

Forsknings- og uddannelsespolitikker – på vej mod ligestilling

Forskning

Det nye femte rammeprogram for forskning har overtaget metoden vedrørende integrering af ligestillingsaspektet, som blev beskrevet i meddelelsen om ”Kvinder og videnskab”, som Kommissionen vedtog i februar¹⁵. I denne meddelelse fremsætter Kommissionen forslag om en handlingsplan med to målsætninger: udvikling af en politisk dialog blandt medlemsstaterne om de trufne foranstaltninger til at øge kvindeandelen i forskningsaktiviteterne og et ”kønsspecifikt overvågningssystem” (gender watch system) inden for det femte rammeprogram; samt tre perspektiver: forskning gennemført af, for og om kvinder. En af de konkrete foranstaltninger, som Kommissionen gav meddelelse om, er, at det skal sættes som mål, at kvinder skal udgøre 40 % i de forskellige instanser og komitéer, der bistår Kommissionen i gennemførelsen af det femte rammeprogram. Der vil blive udført effektanalyser af ligestillingsaspektet gennem hele det femte rammeprograms løbetid med det formål at undersøge, om der er taget hensyn til kønsspecifikke aspekter i forskningsarbejdet. Der er også i behørigt omfang taget højde for kønsdimensionen i ”nøgleaktionen om forbedring af den samfundsøkonomiske videnbase”. Rådet vedtog en resolution om ”Kvinder og videnskab”¹⁶ i maj 1999. Resolutionen bakker op om Kommissionens tiltag og forstærker behovet for, at både medlemsstaterne og Den Europæiske Union mobiliseres samtidigt. Kommissionen har taget initiativ til at nedsætte en gruppe af repræsentanter fra medlemsstaterne og associerede stater. Denne gruppe beskæftiger sig med ”kvinder og videnskab” og skal videreføre den politiske dialog og mobiliseringen på alle niveauer

Almen uddannelse, erhvervsuddannelse og ungdomsanliggender

I forbindelse med iværksættelsen af anden fase af Leonardo da Vinci-programmet (2000-2006) inden for erhvervsuddannelse fastsættes det, at der ved gennemførelsen af målene i stk. 1 navnlig skal rettes opmærksomheden mod grupper, der står svagt på arbejdsmarkedet, herunder handicappede, samt lige muligheder for mænd og kvinder med henblik på bekæmpelse af diskrimination på uddannelsesområdet¹⁷. Anden fase af Fællesskabets handlingsprogram for almen uddannelse, Socrates (2000-2006) integrerer fremme af ligestillingen mellem kvinder og mænd og mellem piger og drenge i sine mål om at styrke det europæiske element i livslang uddannelse¹⁸. Kønsdimensionen er et af kriterierne for udvælgelse af aktiviteter i forbindelse med programmet og skal med i beretningerne om resultater og evaluering. Kommissionens forslag om det nye program for ungdomsanliggender, der omhandler udvekslinger af unge, initiativer for unge og volontørtjeneste, omfatter ligeledes fremme af ligestilling i sine målsætninger¹⁹.

Fremme af lige muligheder gennem informationssamfundets instrumenter var indeholdt i en resolution rettet til regeringer og medlemsstater vedrørende tiltag på skoleområdet og inden for andre uddannelsesaktiviteter²⁰.

¹⁵ KOM(1999) 76 endelig af 17.2.1999.

¹⁶ Rådets resolution af 20. maj 1999 om kvinder og videnskab, EFT C 201 af 16.7.1999; femte rammeprogram vedrørende forskning (1998-2000), EFT L 26 af 1.2.1999.

¹⁷ Parlamentet og Rådets afgørelse af 26.4.1999, EFT L 146 af 11.6.1999.

¹⁸ Parlamentet og Rådets afgørelse af 24.1.2000, EFT L 28 af 3.2.2000.

¹⁹ Fælles holdning (EF) nr. 22/1999 fastlagt af Rådet den 28. juni 1999 - EFT C 210 af 22.7.1999.

²⁰ Rådet (arbejds- og socialministrene), resolution af 29.11.1999.

Kommissionens forslag om Media Plus-programmet (2001-2005) vedrørende udvikling af den europæiske audiovisuelle industri vil sikre, at ligestillingen tages i betragtning under programmets gennemførelse²¹.

I Helsingfors-rapporten om sport²² minder Kommissionen om de vigtige værdier, især ligestilling, som fysiske aktiviteter og idræt repræsenterer. I konklusionerne fra EU-mødet om idræt i maj 1999 blev deltagerne ligeledes opfordret til at anerkende, at alle aspekter vedrørende sport skal afspejle ligestilling. I en undersøgelse i september 1999 om "Idræt og beskæftigelse i Europa"²³ blev der også lagt særlig vægt på kønsdimensionen.

Kønsdimensionen i udviklingssamarbejdspolitikkerne

Siden vedtagelsen af Rådets forordning om integrering af kønsdimensionen i udviklingssamarbejdet²⁴ har man kunnet notere gradvise fremskridt på dette område, senest da Rådet gentog betydningen af denne strategi i forbindelse med evalueringen af udviklingsinstrumenterne og -programmerne²⁵. I 1999 indledtes arbejdet med at ajourføre 13 kønsspecifikke landeprofiler, som var blevet fastlagt i 1995. Europa-Kommissionen drøftede sammen med medlemsstaterne et format for fælles aflæggelse af rapporter om fremskridtene med at gennemføre Rådets resolution af december 1995 om integrering af kønsaspektet i udviklingssamarbejdet. En handlingsplan om integrering af kønsdimensionen blev udarbejdet i 1999 og videreudvikles i begyndelsen af 2000. Der blev benyttet en særlig budgetpost for integrering af kønsspecifikke emner til at indlede støtteprojekter i Middelhavsområdet, Latinamerika og AVS-landene. Endvidere muliggjorde en rammekontrakt vedrørende AVS-landene, at der kunne gøres fremskridt med hensyn til teknisk bistand, uddannelse i kønsspecifikke emner og evaluering af tidligere og igangværende projektarbejde om integrering af kønsdimensionen i udviklingssamarbejdet.

Princippet om integrering af ligestillingsaspektet blev indføjet i Det Europæiske Fællesskabs Kontor for Humanitær Bistands strategiske retningslinjer for 1999 i forbindelse med humanitær hjælp. Et forum for udveksling af synspunkter mellem Kommissionen, ngo'er, universitetsfolk og forskere omkring fremskridt, hvad angår kønsrelaterede rettigheder og menneskerettigheder i programmer og politikker vedrørende seksuel og genetisk sundhed, blev afholdt i januar 1999²⁶.

Endelig gav forberedelserne til evalueringen af udviklingen i de fem år siden vedtagelsen af handlingsprogrammet og Beijing-erklæringen på FN's fjerde verdenskvindekonference i 1995 sammen med forberedelserne til FN's Generalforsamlings særlige møde, hvor man skal evaluere resultaterne af topmødet om social udvikling (1995), medlemsstaterne og Kommissionen mulighed for at gøre status over resultaterne, hvad angår integreringen af ligestillingsaspektet.

²¹ KOM(1999)658 endelig af 14.12.1999.

²² KOM(1999)644 endelig af 10.12.1999.

²³ Undersøgelse foretaget af European Network of Sport Science Institutes på Europa-Kommissionens vegne - europæisk observationsorgan for beskæftigelse inden for idrætten

²⁴ EFT L 354 af 30.12.1998.

²⁵ Rådets (udviklingssamarbejde) samling, Bruxelles, 21.5.1999.

²⁶ Europæisk rundbordskonference, Bruxelles, 21.-22. januar 1999.

Kvinder og vold – et år præget af oplysningskampagner

Udvikling og fremme af aktioner, der er rettet specielt mod kvinder, samt af mainstreaming-metoder er en integrerende del af dobbeltstrategien vedrørende ligestilling. Politikker, programmer og retlige instrumenter til bekæmpelse af vold mod kvinder illustrerer dobbeltstrategiens betydning.

Det er lykkedes i forbindelse med bekæmpelsen af vold mod kvinder under alle former at mobilisere et bredt spektrum af aktioner, foranstaltninger, retlige instrumenter og kampagner på tværs af sektorer, medlemsstater, ministerier og kontorer.

Kommissionens forslag til Rådets direktiv om ret til familiesammenføring²⁷ lægger særlig vægt på situationen for kvinder, der er tredjelands statsborgere, og som er ofre for vold i familien: de beskyttes fra automatisk udvisning, hvis de tvinges til at forlade hjemmet.

Den første oplysningskampagne på europæisk plan nogensinde om vold mod kvinder med et budget på 2,5 mio. € blev lanceret ved en erklæring fra Kommissionen i Europa-Parlamentet den 8. marts 1999. Idéen til kampagnen kom oprindeligt fra Europa-Parlamentets Udvalg om Kvinders Rettigheder og havde været højt placeret på dagsordenen i de ngo'er, der beskæftiger sig med kvindespørgsmål. Den ét år lange kampagne blev kraftigt bakket op af Kommissionen og vil blive afsluttet i Lissabon i maj 2000.

Det tyske formandskab for EU afholdt med støtte fra Kommissionen en konference om vold mod kvinder i marts 1999²⁸. På et uformelt møde i Bonn den 14. og 15. juni mellem ligestillingsministrene erklærede Kommissionen, at der stadig lå store opgaver forude med hensyn til indsatsen mod vold mod kvinder, f.eks.: støtte til kvinder i Kosovo, foranstaltninger rettet mod mænd, støtte til ngo'er som hjælper kvinder, der er udsat for hustruvold, og disse kvinders børn samt hjælp til voldsramte unge piger og kvinder. Det finske formandskab for EU fortsatte bestræbelserne på højt niveau for at henlede opmærksomheden på problemet med vold mod kvinder, idet det afholdt en ekspertkonference med dette emne på dagsordenen²⁹.

Bekæmpelse af vold mod handicappede var det tema, der var valgt for konferencen om Den Europæiske Handicapdag den 3. december 1999. Temaets særlige relevans for kvinder med handicap blev understreget.

Eurobarometer offentliggjorde resultaterne af forskningsarbejdet vedrørende de europæiske borgeres holdning til vold mod kvinder, der er en af de største tværnationale undersøgelser af sin art³⁰. Ifølge undersøgelsen er det kun få europæiske borgere, der personligt kender en voldsramt person; alligevel er de af den opfattelse, at problemet er udbredt. I modstrid med forskningsresultatet er hovedparten af de europæiske borgere af den overbevisning, at volden oftere udøves af fremmede end af personer i omgangskredsen.

Daphne-programmet 2000-2003³¹ blev vedtaget i december 1999. Programmet ligger forrest i kampen om at sikre ligestilling mellem kønnene, da det er et led i bestræbelserne på at

²⁷ KOM(1999)638 endelig af 1.12.1999.

²⁸ Det tyske formandskabs konference om vold mod kvinder, Köln, Tyskland, 29.-30. marts 1999.

²⁹ Ekspertmøde om vold, Jyväskylä, Finland, 9.11.1999.

³⁰ Eurobarometer 51.0: holdninger til vold mod kvinder, Generaldirektoratet for Uddannelse og Kultur, 1999.

³¹ Europa-Parlamentets og Rådets afgørelse nr. 293/2000, EFT L 34 af 9.2.2000.

beskytte både kvinder og piger mod vold. Man vil fortsat støtte den type foranstaltninger, der hidtil er iværksat i henhold til Daphne-initiativet³². Endvidere støttes ansøgninger fra såvel offentlige myndigheder og organisationer fra den private sektor. Programmet åbnes ligeledes for ansøgerlandene og EØS/EFTA-landene, og flerårige foranstaltninger vil blive støttet.

Bekæmpelsen af handel med kvinder og seksuel udnyttelse stod fortsat højt på den politiske dagsorden i 1999. Politikken på dette område kendetegnes ved, at der fokuseres nøje på ofre for handelen og behovet for at inddrage alle ansvarlige personer (tværfaglig indfaldsvinkel) i kampen mod den form for overtrædelse af menneskerettighederne og den menneskelige værdighed. STOP-programmet (1996-2000)³³ fortsatte i 1999 med at støtte uddannelse, projekter, seminarer og undersøgelser vedrørende aktioner for bekæmpelse af handel med kvinder og seksuel udnyttelse af børn, idet man i højere grad inddrog partnere fra ansøgerlandene. I konklusionerne fra Det Europæiske Råd i Tammerfors³⁴ blev kampen mod menneskehandel fremhævet. Kommissionen har meddelt³⁵, at der vil blive fremsat lovforslag om fælles definitioner, anklager og straffe, herunder udstedelse af midlertidig opholdstilladelse til ofre for menneskehandel, som er rede til at vidne. Det er også blevet meddelt, at der vil blive fremsat forslag om et nyt femårigt STOP-program, som vil være åbent for ansøgerlandene.

I henhold til ODYSSEUS-programmet om et uddannelses-, udvekslings- og samarbejdsprogram om asyl, indvandring og passage af de ydre grænser³⁶ støttede Kommissionen projekter, der kom kvindelige flygtninge og asylsøgere til gode.

Kommissionen har deltaget i arbejde, som siden 1999 er udført af OSCE vedrørende handel med kvinder. Spørgsmålet blev specifikt behandlet på det ekstraordinære møde om den menneskelige dimension ved kønsspecifikke emner i juni 1999, på OSCE's undersøgelseskonference i september 1999 og på topmødet i Istanbul i november 1999, hvor der blev lanceret et handlingsprogram for 2000 vedrørende aktioner til bekæmpelse af handel med mennesker.

Inddragelsen af rejse- og turistindustrien i bekæmpelsen af sexturisme tog et skridt fremad, da Kommissionen vedtog en meddelelse om gennemførelse i perioden 1997-1998³⁷ af foranstaltninger til bekæmpelse af sexturisme, som rammer børn. Som umiddelbar opfølgning på dette initiativ blev der dannet et team af kommunikationseksperters på europæisk plan med den opgave at give aktioner imod sexturisme offentlig omtale³⁸. Der er nu en erklæret vilje fra turistindustriens side til at takle problemet og til at støtte Kommissionens bestræbelser på området som et supplement til industriens indsats³⁹.

³² KOM(1999) 82, EFT C 89 af 30.3.1999.

³³ Fælles aktion 96/700 RIA, EFT L 322 af 12.12.1996.

³⁴ 15.-16. oktober 1999.

³⁵ KOM(1999) 349, endelig udg. af 14.7.1999. Ofre for kriminalitet i Den Europæiske Union – Analyse af standarder og aktioner.

³⁶ Fælles aktion 98/244/RIA, EFT L 99 af 31.3.1998.

³⁷ KOM(1999) 262 endelig udg. af 26.5.1999.

³⁸ EFT S 101 af 27.5.1999.

³⁹ Undersøgelse ledet af Europa-Kommissionen, Generaldirektoratet for Virksomheder, koordineret af Strat and Com, Bruxelles, og foretaget på Den Internationale Turist-Børs, Berlin, marts 1999.

AFSNIT 2: INTEGRERING AF LIGESTILLINGSASPEKTET I DEN EUROPÆISKE BESKÆFTIGELSESTRATEGI

Vigtige fremskridt

I den toårige periode siden lanceringen af den europæiske beskæftigelsesproces i Luxembourg i 1997 er ligestilling mellem kvinder og mænd blevet et fast emne på den beskæftigelsespolitiske dagsorden. Det erkendes nu, at Europa har brug for færdighederne og erfaringerne hos kvinder fra alle samfundslag og disses aktive deltagelse i arbejdsstyrken for at øge væksten og samhørigheden i Europa. Oprindeligt blev lige muligheder indføjet som en af de fire søjler i retningslinjerne for beskæftigelsen for 1998 sammen med beskæftigelsesevne, iværksætterkultur og tilpasningsevne i arbejdsstyrken og på arbejdspladsen. Rådet indså behovet for at integrere lige muligheder i alle retningslinjernes søjler, og en retningslinje vedrørende integrering af ligestillingsaspektet blev indføjet i retningslinjerne for beskæftigelsen for 1999⁴⁰. Dette var udtryk for en betragtelig styrkelse af EU's vilje til at sikre ligestilling. I konklusionerne fra Det Europæiske Råd i Helsinki⁴¹ blev lige muligheder mellem kvinder og mænd betegnet som et område, der bør vægtes meget højt i forbindelse med arbejdsmarkedsreformen.

De nationale handlingsplaner for beskæftigelsen for 1999

Kommissionen gennemførte en detaljeret vurdering af de nationale handlingsplaner for beskæftigelsen for 1999 for at måle, i hvilket omfang den enkelte medlemsstat opfyldte de målsætninger, man havde opstillet i fællesskab i retningslinjerne for beskæftigelsen. Selv om der blev taget højde for ligestillingsprincippet i de nationale handlingsplaner for beskæftigelsen for 1999, iværksatte ikke alle medlemsstater fuldt ud princippet om integrering af ligestillingsaspektet.

Den fælles rapport om beskæftigelsen, som Rådet vedtog i december 1999, indeholder en evaluering af beskæftigelsessituationen i EU som helhed og i de enkelte medlemsstater samt en analyse af de nationale handlingsplaner⁴². Med udgangspunkt i denne analyse udarbejdede Kommissionen henstillinger vedrørende beskæftigelsespolitikken for hver enkelt medlemsstat; analysen blev derefter gennemgået af Rådet. Kommissionen anførte i sine henstillinger, at der var behov for yderligere foranstaltninger for at mindske kønsbestemte forskelle i forbindelse med ansættelse, ledighed og løn, for at rette op på den skæve repræsentation af kvinder og mænd inden for de forskellige sektorer og erhverv samt for at forbedre pasnings- og plejeordninger for børn og andre med pasnings- og plejebestemte behov⁴³. De mange henstillinger vedrørende ligestillingsspørgsmål er betegnende for den betydning, Kommissionen tillægger lige muligheder for kvinder og mænd. De emner, der blev fokuseret mest på, var:

- behovet for at analysere de ordninger, der giver skattefordele, i bestræbelserne på at bekæmpe den høje arbejdsløshed og ledighed

⁴⁰ Retningslinje 20: Rådets resolution af 22.2.1999.

⁴¹ Formandsskabets konklusionen, Det Europæiske Råd i Helsinki den 10.-11. december 1999.

⁴² Godkendt af Rådet (sammensat af Økofin og arbejds- og socialministrene) på samlingen den 29.11.1999 og vedtaget af Det Europæiske Råd i Helsinki den 10.12.1999.

⁴³ Kommissionens henstilling med henblik på Rådets henstillinger om gennemførelsen af medlemsstaternes beskæftigelsespolitik, KOM(1999) 445 af 8.9.1999.

- betydningen af at udnytte servicesektorens jobpotentiale
- behovet for at tilvejebringe foranstaltninger, som sigter mod at øge erhvervsfrekvensen blandt ældre arbejdstagere.

Ligestillingsøjlen

- Integrering af ligestillingsaspektet i alle politikker og aktioner

Fremme af integreringen af ligestillingsaspektet i alle fire søjler udgjorde et væsentligt nyt element i retningslinjerne for beskæftigelsen for 1999. Alle medlemsstater enten iværksatte eller anførte, at de agtede at iværksætte integreringen af ligestillingsaspektet i de respektive nationale handlingsplaner for 1999. Mange medlemsstater befinder sig stadig i en forberedende eller tidlig fase af processen. I de fleste tilfælde giver iværksættelsen af integreringen af ligestillingsaspektet sig udslag i udviklingen af nye metoder inden for forskning, analyse af måleresultater og undersøgelse af effekten af beskæftigelsesforanstaltninger på fordelingen af mænd og kvinder på arbejdsmarkedet. I relation til søjle 1 (beskæftigelsesevne) gik medlemsstaternes strategi bl.a. ud på at lovfæste adgangen til aktive arbejdsmarkedspolitikker eller foranstaltninger, der indebærer positiv særbehandling, for at sikre lige adgang. I relation til søjle 2 (iværksætterkultur) iværksatte hovedparten af medlemsstaterne specifikke foranstaltninger, som skal tilskynde kvinder til at nedsætte sig som erhvervsdrivende. Hvad søjle 3 (tilpasningsevne) angår, pegede en række medlemsstater på arbejdsmarkedsparternes rolle og bidrag til integreringen af ligestillingsaspektet.

- Ophæve kønssegregeringen på arbejdsmarkedet

For nogle få medlemsstater var hovedprioriteringen en mindskelse af kønsbestemte forskelle i forbindelse med ledigheden samt en større beskæftigelsesfrekvens for kvinder. Ophævelsen af kønssegregeringen på arbejdsmarkedet sikres af medlemsstaterne gennem foranstaltninger rettet mod de kommende generationer på arbejdsmarkedet, som i øjeblikket går i skole, samt kvinder, der allerede befinder sig på dette.

Ophævelsen af kønssegregeringen på arbejdsmarkedet er blevet en større politisk målsætning under retningslinje 20. Tre lande, hvor kønssegregeringen er meget udtalt (Finland, Sverige og Danmark), har truffet foranstaltninger med henblik på at forbedre situationen. Diversificering af uddannelse og erhvervsvalg, opbakning bag positive særforanstaltninger og fjernelse af de flaskehalse, der hæmmer kvinders adgang til arbejdsmarkedet, er de værktøjer, man har taget i anvendelse for at ændre den aktuelle situation.

- Gøre det lettere at vende tilbage til arbejdsmarkedet

I de nationale handlingsprogrammer for 1999 er de foranstaltninger, medlemsstaterne har anført i forbindelse med denne retningslinje, i det store og hele begrænset til spørgsmål omkring forening af arbejde og familieliv, en aktiv arbejdsmarkedspolitik og en øget indsats på uddannelsesområdet. Med hensyn til år 2000 er retningslinjen uændret, idet den dog indeholder et afsnit om skatte- og understøttelsesordninger, der kan være motivationshæmmende for kvinder og mænd, som overvejer at vende tilbage til arbejdsmarkedet.

- Kombinere arbejde og familieliv

Viljen til at fremme familievenlige beskæftigelsespolitikker varierer stærkt fra medlemsstat til medlemsstat. I Sverige har arbejdstagere med mindre børn ret til at gå på deltid. Også Tyskland og Nederlandene har overvejelser i den retning. Der iværksættes eller planlægges større initiativer i de lande, hvor børnepasningsmulighederne ikke er tilfredsstillende (Tyskland, Grækenland, Irland, Nederlandene, Østrig, Portugal og Det Forenede Kongerige). I Sverige overvejer man at reducere udgifterne til børnepasning. I Det Forenede Kongerige blev der lagt stor vægt på pasning af børn på førskoleniveauet. Kun få medlemsstater omtalte pasnings- og plejefaciliteter for ældre, og der mangler konkrete initiativer til pasning og pleje af andre med et pasnings- eller plejebehov i samtlige nationale handlingsplaner.

Kommissionen har tilskyndet til en debat og udveksling af synspunkter omkring forening af arbejde og familieliv gennem en række nationale seminarer, som blev afholdt i 1999 af det europæiske netværk "Family and Work". Indførelsen af forældreorlov (jf. afsnit 4) er ikke kun knyttet til ligestilling, men også til en lang række andre hensyn, såsom sikring af familielivet, situationen på arbejdsmarkedet, faldende fødselstal og barnets tarv. I Østrig vender f.eks. 60 % af mødre ikke tilbage til arbejdet efter den endelige orlovsperiode på 18 måneder. Mændene har taget særdeles positivt imod forældreorloven i Nederlandene, hvor der udbetales orlov til offentligt ansatte. I Norge, Irland og Østrig har der været en bredere debat om betaling for børnepasning i relation til ligestilling mellem forældre, der arbejder uden for hjemmet og dem, der ikke gør det.

- Socialsikring og motivationshæmmende skatte- og afgiftssystemer

Selv om Fællesskabets lovgivning på ligestillingsområdet har haft en betydelig effekt med hensyn til at mindske forskelsbehandlingen mellem kvinder og mænd på socialsikringsområdet, er socialsikringsordningerne stadig ofte baseret på forudsætninger om mandlige og kvindelige arbejds mønstre og familieroller, som måske ikke helt afspejler virkeligheden. Dette kan i væsentlig grad have en indflydelse på kvinders og mænds lige muligheder for at drage effektivt nytte af socialsikringssystemet i praksis, selv om princippet om ligebehandling er fastslået inden for rammerne af systemet⁴⁴. I juli 1999 foreslog Kommissionen i sin meddelelse "En samordnet strategi til modernisering af den sociale beskyttelse", at der indledtes en ny samordningsproces mellem medlemsstaterne og Kommissionen med det sigte at forbedre og modernisere socialsikringsordningerne i EU⁴⁵. I meddelelsen hedder det, at ligestillingsspørgsmål er et vigtigt tværgående tema i forbindelse med en sådan opgave. Rådet overdrog i sine konklusioner af 17. december 1999⁴⁶ en gruppe af højtstående embedsmænd fra medlemsstaterne og Kommissionen den opgave at indlede arbejdet på grundlag af disse forslag, idet det understregedes, at ligestilling mellem kvinder og mænd bør integreres i deres aktiviteter.

I retningslinjerne for beskæftigelsen for 1999 understregedes behovet for at løse problemet med den motivationshæmmende virkning skatte- og understøttelsesordninger kan have på kvinders integrering på arbejdsmarkedet. Kommissionen henledte i sine forslag til retningslinjer for medlemsstaternes beskæftigelsespolitik af 8. september 1999 opmærksomheden på mangelen på initiativer på medlemsstatsplan inden for dette område.

⁴⁴ Social beskyttelse i Europa 1999.

⁴⁵ KOM(1999) 347 endelig af 14.7.1999.

⁴⁶ Rådet (fiskeri), Bruxelles, 16.-17.12.1999.

Ministerkonferencer til støtte for ligestilling på arbejdsmarkedet

Som et led i fastholdelsen af fremdriften på højt niveau blev der i Helsinki afholdt en EU-ministerkonference om kønsdimension og beskæftigelse kort efter meddelelsen om Kommissionens nye ”beskæftigelsespakke i efteråret 1999”⁴⁷. Konferencen, der blev afholdt i anledning af det finske formandskab for Rådet, lå i forlængelse af de uformelle rådsmøder i Belfast (1998), Innsbruck (1998) og Berlin (1999). Tilstedeværelsen af medlemmer af Europa-Parlamentet og repræsentanter for de europæiske arbejdsmarkedsparter bidrog til at understrege konferencens betydning. Konferencen støttede i detaljerede erklæringer drøftelserne i Helsinki vedrørende integrering af ligestillingsaspektet samt skatte- og socialsikringsproblemer inden for rammerne af den overordnede beskæftigelsesstrategi.

Den betydelige og vedvarende kønsbestemte lønforskel var emne for en særskilt ministerkonference vedrørende lige løn og økonomisk uafhængighed som basis for ligestilling⁴⁸. På konferencen understregedes behovet for nye initiativer i EU og på nationalt plan med hensyn både til gennemskuelighed vedrørende lønforskelle mellem kvinder og mænd og gennemførelsen af den eksisterende lovgivning.

Retningslinjerne for beskæftigelsen - år 2000

Forslagene til retningslinjer for beskæftigelsen for år 2000⁴⁹ tager højde for resultaterne af 1999-analysen af de nationale handlingsplaner for beskæftigelsen. Af hensyn til konsekvensen og kontinuiteten i bestræbelserne og for at sikre, at medlemsstaterne og arbejdsmarkedets parter fuldt ud lever op til deres forpligtelser inden for rammerne af Luxembourg-processen, blev der foretaget så få ændringer som muligt. Under ligestillingssøjlen blev der gennemført en mindre præciserende ændring af retningslinje 22 vedrørende indsatsen for at gøre det lettere at vende tilbage til arbejdsmarkedet. Retningslinjerne for beskæftigelsen for år 2000 blev blåstemplet af Det Europæiske Råd i Helsinki på mødet den 10. december 1999 sammen med den fælles rapport om beskæftigelsen, som blev vedtaget⁵⁰. Den vedvarende store kønsbestemte forskel i erhvervsfrekvensen viser, at der er gode muligheder for at øge kvinders erhvervsfrekvens i størsteparten af medlemsstaterne. De seneste års erfaringer bekræfter, at politikker til sikring af en øget beskæftigelse blandt kvinder er nøglen til en øget erhvervsfrekvens i hele EU.

Ligestilling inden for den offentlige sektor

Den offentlige sektor, inklusive kommuner, amter og regioner, beskæftiger et betragteligt antal kvinder i EU: 44 % af alle kvindelige arbejdstagere er beskæftiget inden for den offentlige; det tilsvarende tal for mandlige arbejdstagere er 22 %. Den offentlige sektor har derfor en vigtig rolle, hvad angår fremme af lige muligheder. I 1999 undertegnede arbejdsgiverplatformen under Rådet af Kommuner og Regioner i Europa og Den Europæiske Sammenslutning for Offentligt Ansatte en fælles erklæring⁵¹, hvori det hed, at *”lige muligheder er et vitalt spørgsmål for kommunale og regionale offentlige myndigheder, for så vidt angår arbejdsstyrkens sammensætning og myndighedernes rolle som arbejdsgivere”*. I erklæringen understregedes behovet for initiativer til bekæmpelse af seksuel chikane,

⁴⁷ Ligestilling og beskæftigelsespolitik, Helsinki, 30. september og 1. oktober 1999.

⁴⁸ Conference afholdt af den svenske statsminister og ligestillingsministrene, 2.- 4. november 1999.

⁴⁹ KOM(1999)442 af 8.9.1999.

⁵⁰ Formandskabets konklusioner, Det Europæiske Råd i Helsinki af 10.-11. december 1999.

⁵¹ Conference om ligestilling inden for den offentlige sektor, 8.3.1999, Bruxelles.

gennemførelse af princippet om lige løn for samme arbejde og integreringen af ligestillingsdimensionen i de foranstaltninger, der træffes i forbindelse med moderniseringen af den offentlige sektor.

Arbejdsmarkedsparternes rolle i ansættelsesprocessen

På europæisk plan har arbejdsmarkedets parter været inddraget i gennemførelsen og vurderingen af de fremskridt, der er gjort under retningslinjerne for beskæftigelsen. Deltagelsen af arbejdsmarkedets parter i udarbejdelsen af de nationale handlingsplaner har – selv om dette er sket på ret forskellig vis – styrket den rolle, de spiller med hensyn til udformningen og gennemførelsen af arbejdsmarkedspolitikken på nationalt plan. Kommissionen har imidlertid i sin fælles rapport om beskæftigelsen understreget, at der er behov for yderligere tiltag.

Den rammeaftale vedrørende tidsbegrænset ansættelse, der er indgået af arbejdsmarkedets parter viser den vigtige rolle, de har inden for rammerne af beskæftigelsesstrategien⁵².

På mødet i Det Stående Udvalg for Beskæftigelsen den 11. november 1999 anførte arbejdstagerrepræsentanterne, at integreringen af princippet om ligestilling mellem kvinder og mænd burde være mere dybtgående⁵³.

Der er gjort fremskridt inden for visse sektorspecifikke udvalg, herunder udvalgene for posttjenster og tekstilvarer. Udvalget for posttjenster besluttede at indføre offentliggørelsen af et sæt regler for god praksis på ligestillingsområdet i sit arbejdsprogram for år 2000. Inden for tekstil- og beklædningssektoren er der gennemført en undersøgelse med henblik på identificering af gode praksisser og fremme af gennemførelsen af disse. Repræsentanterne for elektricitetssektoren har også i deres fælles arbejde indført en specifik aktion vedrørende følgerne af det indre marked for elektricitet og dets indvirkning på kvinders situation.

Tendenser i beskæftigelsen i perioden 1994-1998

EU halter stadig betydeligt bag ud i forhold til USA og Japan, der har erhvervsfrekvenser på 75 %. Den samlede erhvervsfrekvens i EU udviste en mindre stigning fra 60 til 61 % i perioden 1997-1998, men er stadig lavere end erhvervsfrekvensen i 1990 (63 %). Denne årlige vækst på 1 % betyder, at yderligere 1,8 mio. personer kom i arbejde. Dette udgør den største årlige vækst siden 1990 og det dobbelte af væksten i 1997. Den fremtidige opgave består i at øge erhvervsfrekvensen fra de 61 % til en aftalt målsætning på 70 %. I øjeblikket har kun fire medlemsstater, nemlig Danmark, Det Forenede Kongerige, Sverige og Østrig, erhvervsfrekvenser på 70 %.

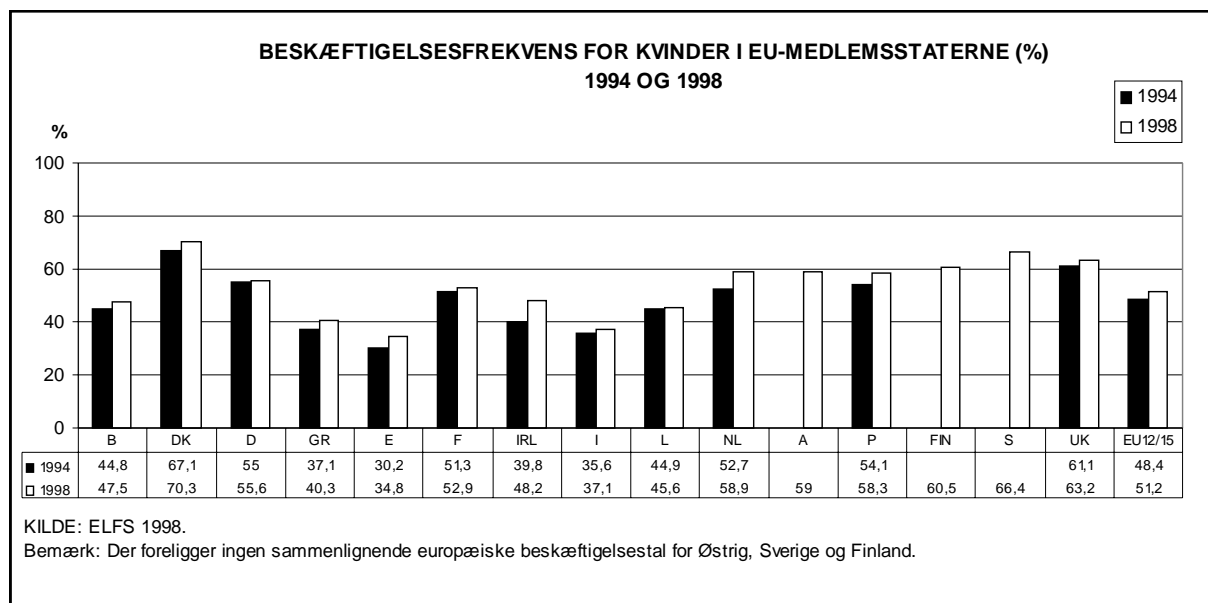
Trods den store vægt, der blev lagt på beskæftigelsespolitikken i femårsperioden 1994-1998, steg erhvervsfrekvensen i hele EU kun med 1 procentpoint. Den europæiske beskæftigelsesstrategi blev først introduceret efter denne periode. Den øgede erhvervsfrekvens skyldtes primært en stigning i beskæftigelsen blandt kvinder. Udviklingen var stærkt uensartet i de enkelte medlemsstater. Den høje erhvervsfrekvens i Danmark øgedes

⁵² Rådets direktiv 1999/70/EF af 28. juni 1999 om rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse, der er indgået af EFS, UNICE og CEEP, EFT L 175 af 10.7.1999.

⁵³ Møde i Det Stående Udvalg for Beskæftigelse, 11.11.1999. Formandsskabets konklusioner, 12640/99.

f.eks. i perioden 1994-1998, idet der registreredes en stigning i beskæftigelsen hos såvel kvinder som mænd. Omvendt faldt erhvervsfrekvensen i Tyskland i samme periode som følge af en nedgang i beskæftigelsen, der var fordelt ligeligt på kvinder og mænd. Erhvervsfrekvensen faldt også i Sverige, men hér dalede beskæftigelsen blandt kvinder usædvanlig meget i forhold til faldet blandt mænd.

Graf 1

Erhvervsfrekvensen for kvinder steg kraftigst i fireårsperioden 1994-1998 i Belgien, Danmark, Grækenland, Spanien, Irland, Nederlandene, Portugal og Det Forenede Kongerige (jf. graf 1). En række af de medlemsstater, som tegnede sig for en kraftig vækst i beskæftigelsen blandt kvinder, hører blandt dem, hvor beskæftigelsen blandt kvinder traditionelt har været lav. I kun to medlemsstater, nemlig Italien og Spanien, udgjorde erhvervsfrekvensen blandt kvinder under 40 % i 1998.

AFSNIT 3: FREMME AF LIGE DELTAGELSE AF MÆND OG KVINDER I BESLUTNINGSPROCESSEN

Styrkelse af indsatsen på EU-plan

Den nye Kommission gjorde et nyt forsøg på at angribe problemet med de kønsmæssige forskelle i den politiske beslutningsproces. Siden Kommissionen tiltrådte i september 1999 har den understreget sin faste vilje til at spille en proaktiv rolle med hensyn til at fremme en mere ligelig repræsentation i alle relevante organer, udvalg og ekspertgrupper, hvor der træffes beslutninger, og den agter at stille forslag til en beslutning om en mere afbalanceret sammensætning af sine egne udvalg og ekspertgrupper.

Fem ud af de 20 nye kommissærer er kvinder, som beklæder vigtige kommissærposter: næstformand for Kommissionen og forbindelser med Europa-Parlamentet, beskæftigelse og sociale anliggender, transport og energi, uddannelse og kultur, budget samt miljø. 40 % kvinder blev udnævnt til kabinetsposter. Som et led i en første fase af en intern reformstrategi udsendte Kommissionen i december 1999 meddelelse om en særlig foranstaltning med henblik på at øge andelen af kvinder, der udnævnes til ledende stillinger. For første gang i EF-Domstolens historie blev en kvinde i 1999 udnævnt til posten som en af Domstolens 15 dommere. En kvinde blev også udnævnt til posten som medlem af Revisionsretten, som nu tæller to kvinder ud af i alt 15 medlemmer.

Medlemsstaterne samt Island, Norge og Liechtenstein rapporterede i 1999 om gennemførelsen af Rådets henstilling 96/694/EF af 2. december 1996 om kvinders og mænds lige deltagelse i beslutningstagningen. Ifølge henstillingen bør der iværksættes en integreret strategi til fremme af lige deltagelse af kvinder og mænd, og der bør ske en mobilisering af de allervigtigste aktører; der bør indsamles data og eksempler på god praksis, og ligestillingsaspektet bør fremmes i regeringsorganer og –udvalg på alle niveauer.

Kommissionens rapport om gennemførelse viser, at kvinders underrepræsentation i det politiske liv, i den offentlige og specielt i den private sektor er et vedvarende problem, hvis løsning forudsætter en langvarig indsats og flersporede strategier. Rapporten vil blive forelagt Europa-Parlamentet, Rådet og Det Økonomiske og Sociale Udvalg tidligt på foråret 2000.

Konferencen ”Women and Men in Power”, der blev afholdt i Paris i 1999, udgjorde en vigtig milepæl i EU’s bestræbelser på at fremme lige deltagelse af mænd og kvinder i beslutningsprocessen. Deltagerne i konferencen, som blev afholdt af den franske regering, udgjordes af repræsentanter for de europæiske institutioner, nationale og regionale parlamenter og regeringer, erhvervslivet, arbejdsmarkedets parter og ngo’er. Paris-konferencen udmundede i en håndfast, fremadskuende erklæring. Ministrene i EU’s medlemsstater, både kvinder og mænd, lægger deres politiske vægt bag dette manifest om et ”samfund, hvor man kommer hinanden ved, en dynamisk økonomi, en europæisk vision”⁵⁴. Et positivt resultat af konferencen var den aftale, ministrene indgik senere på året om at vedtage ni fælles indikatorer til måling af fremdriften på beslutningsprocesområdet⁵⁵.

⁵⁴ Pariserklæringen, 17.4.1999.

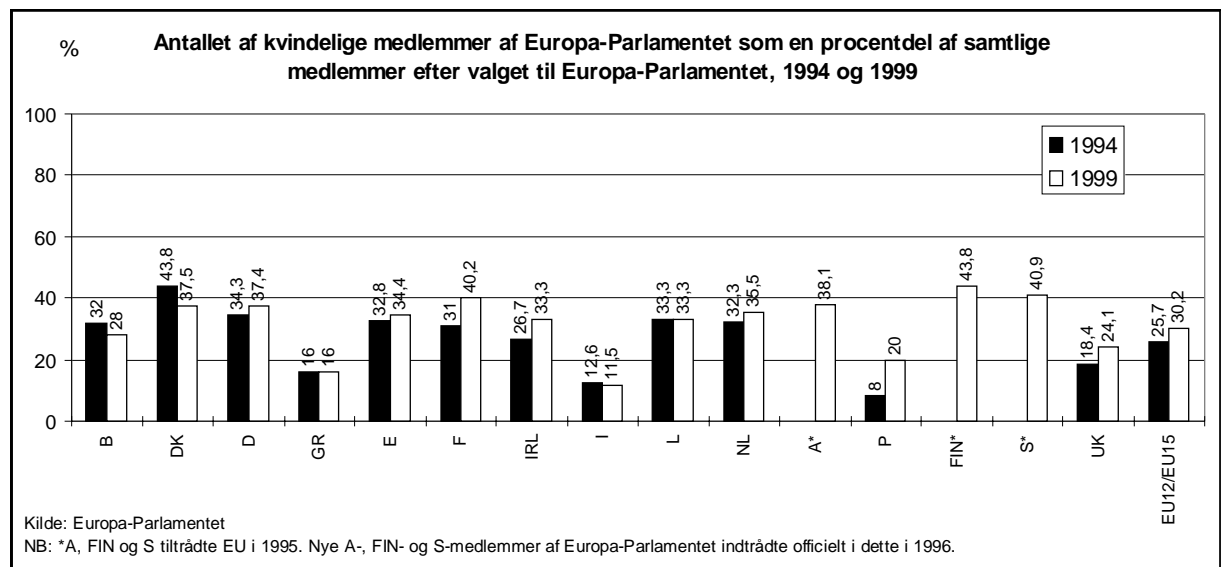
⁵⁵ Rådets konklusioner af 22.10.1999.

Kvinder i Europa-Parlamentet – valget i 1999

Kvindens repræsentation i Europa-Parlamentet er vokset støt ved hvert valg siden 1984. Efter valget i 1994 tegnede kvinderne sig for 25,7 % af det samlede antal pladser i Parlamentet. Denne tendens fortsatte ved valget i 1999, som fandt sted i juni (jf. graf 2). Med 30,2 % af pladserne i 1999 er kvinderne dog stadig underrepræsenteret i Europa-Parlamentet.

Forskellene mellem medlemsstaterne er slående. For tre landes vedkommende – Frankrig, Finland og Sverige – tegner kvinderne sig nu for over 40 % af pladserne i Europa-Parlamentet. Med hensyn til Grækenland og Italien er kvinderne fortsat stærkt underrepræsenteret.

Graf 2

Op til valget i 1999 blev der på en række niveauer udfoldet bestræbelser på at fremme en ligelig repræsentation af kvinder og mænd i Europa-Parlamentet. På grundlag af erfaringerne fra den vellykkede informationskampagne i 1994 *”Stem for en lige fordeling af kvinder og mænd i Europa-Parlamentet”*, udarbejdede Kommissionen en brochure, som blev massedistribueret under kampagnen op til valget i 1999 samt et ”kampagne-sæt”, som blev distribueret gratis til alle interesserede organer.

Valgsystemet i de enkelte medlemsstater har betydning for, hvor stor en andel af kvinder, der vælges, og for kvindernes deltagelse i beslutningsprocessen⁵⁶. Et nyt forholdstalsvalgssystem med ”multi-pladser” i Det Forenede Kongerige og anvendelsen af lister med skiftevis kvindelige og mandlige kandidater for partierne i Frankrig og Tyskland havde i 1999 en positiv indflydelse på kvinders repræsentation.

En kvinde blev valgt til formand for Præsidiets for første halvdel af den nye periode (1999-2001), men der er kun én kvinde blandt 14 næstformænd. To kvinder blev valgt blandt

⁵⁶ Jf. ”Electoral Systems in Europe: A Gender-impact Assessment”, Europa-Kommissionens Generaldirektorat for Beskæftigelse og Sociale Anliggender, Kontor D/5.

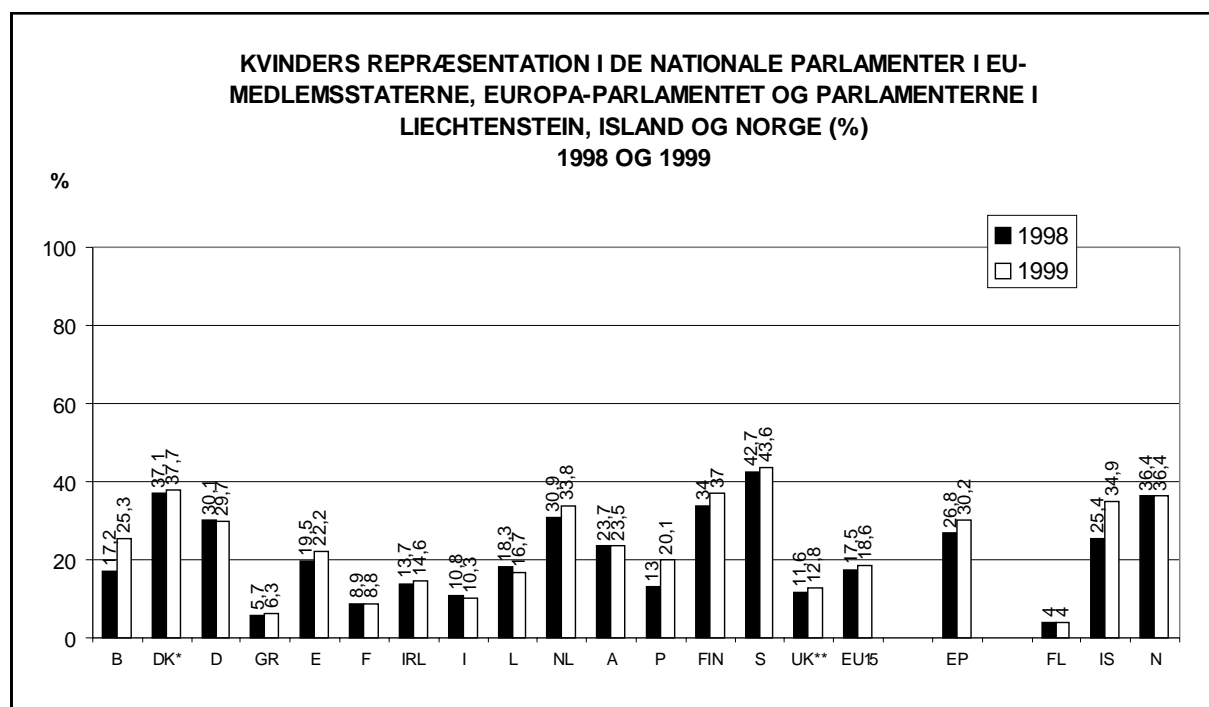
de fem kvæstorer. Antallet og sammensætningen af de stående udvalg blev ændret af Parlamentet. Af de 17 nylig nedsatte udvalg tæller nu fem en kvindelig formand⁵⁷.

Situationen, hvad angår lige repræsentation af kvinder og mænd i parlamenterne i EU

Med 54 valg på nationalt og regionalt plan i ni medlemsstater plus valget til Europa-Parlamentet var 1999 et år med øget opmærksomhed omkring ubalancen, hvad angår deltagelsen af kvinder og mænd i den politiske beslutningsproces. Der fandt med mellemrum nationale valg sted i fem af medlemsstaterne i løbet af 1999. De regionale valg ændrede det politiske landskab i knap halvdelen af medlemsstaterne – Østrig, Belgien, Tyskland, Italien, Nederlandene, Spanien og Det Forenede Kongerige. Alligevel var der kun ringe fremskridt i retning af en forbedret repræsentation af kvinder (jf. graf 3).

Den gennemsnitlige repræsentation af kvinder i de nationale parlamenter i hele EU udgjorde 18,6 % i 1999. Hvis man anvender sammenlignelige metoder for dataindsamling, var den årlige forholdsvis vækst i kvinders repræsentation lille, men konsistent. Den udgjorde 0,6 procentpoint i perioden 1997-1998 og lidt over et procentpoint i perioden 1998-1999.

Graf 3

Kilde: FrauenComputerZentrum Berlin og Deuce. Oplysninger vedrørende 1998 ajourført i juni 1998; oplysninger vedrørende D og S ajourført i september 1998.

Oplysninger vedrørende 1999 ajourført i juni. Oplysninger vedrørende E, F, IRL, P, A og UK ajourført i november.

NB: DK: Oplysninger vedrørende Folketinget omfatter ikke 4 medlemmer, som er valgt på Grønland og Færøerne. UK (Oplysninger vedrørende 1999): 1 plads ikke besat.

Der fandt parlamentsvalg sted i Finland, Belgien, Luxembourg, Portugal, Østrig og Island. I Finland, Belgien og Portugal noteredes en vækst i antallet af kvinder i de nationale parlamenter og for Portugal og Islands vedkommende en væsentlig stigning. I de medlemsstater, hvor der ikke fandt valg sted, registreredes i perioden 1998-1999 mindre ændringer – i både opadgående og nedadgående retning – hvad angår kvinders repræsentation

⁵⁷

i de nationale parlamenter. I syv lande var der tale om ændringer i opadgående retning. I Tyskland, Frankrig og Italien noteredes en mindre nedgang i antallet af kvindelige parlamentsmedlemmer. Trods den minimale vækst i antallet af kvinder i parlamenternes nedre kamre er den kønsbestemte ubalance i repræsentationen i de øvre kamre fortsat betydeligt større, idet kvinderne her kun tegnede sig for 11,3 % af pladserne i 1999.

Kvinders deltagelse i de nationale regeringer

Væksten i antallet af kvinder, der beklæder poster i de nationale regeringer, er lidt større og illustrerer virkningen af den nye tankegang i politikken for ligestilling mellem kønnene. Andelen af kvindelige medlemmer af kabinettet (ministre og viceministre) steg fra 21,9 til 24,1 % i perioden 1998-1999. I Belgien, Finland og Island gav den øgede repræsentation af kvinder i parlamenterne sig udslag i en betragtelig stigning i antallet af kvinder i disse landes regeringer. I Portugal faldt antallet af kvinder i regeringen en smule. I Sverige udgjorde kvinder flertallet i regeringen (52,6 %). Den samlede virkning af grupperinger på tværs af partiskellene, kønskvotering og lister med skiftevis mandlige og kvindelige kandidater ved valgene er en del af forklaringen på den lige repræsentation af kvinder og mænd i den svenske regering.

På det regionale plan i den politiske beslutningsproces lader det til, at de hurtige fremskridt, der er gjort i det seneste årti, er blevet konsolideret, om end den samlede stigningstakt aftager. Andelen af kvinder i de regionale forsamlinger voksede med 1,1 procentpoint fra 27,8 til 28,9 % i perioden 1998-1999, og holdt sig uændret på 24,5 % i de regionale råd. Ved nærmere eftersyn kan der konstateres store forskelle mellem staterne imellem med nedgange (de tyske delstater) og opgange (de belgiske regioner).

Kvinders repræsentation i fagforeningerne

Den Europæiske Faglige Samarbejdsorganisation (EFS) offentliggjorde resultaterne af et større og dybtgående forskningsarbejde vedrørende kvinder og beslutningstagning, der var gennemført i de fagforeninger, som er tilknyttet organisationen⁵⁸. Ifølge undersøgelsen var repræsentationen af kvinder i fagbevægelsens besluttende organer i hele Europa blevet væsentlig forbedret, nemlig fra 23 til 28 % i femårsperioden 1993-1998. Der var sket ændringer, hvad angår medlemsskab, deltagelse på delegationsniveau i kongresser, hovedbestyrelse, forretningsudvalg samt på afdelingslederniveau. På baggrund af reportens konklusioner udarbejdede EFS en plan til fremme af ligestilling i organisationen og de tilknyttede fagforeninger med tre hovedmål: sikre, at kvinder er passende repræsenteret i de organer, der er beskæftiget med kollektive overenskomstforhandlinger, og i beslutningsprocessen, integrere ligestillingsaspektet i alle fagforeningsaktiviteter og sikre lige løn.

⁵⁸ EFS og Det Katolske Universitet i Leuven, "The Second Sex of European Trade Unionism", Bruxelles 1999.

AFSNIT 4: LOVGIVNING OM LIGESTILLING

Amsterdam-traktaten

Med Amsterdam-traktatens ikrafttræden den 1. maj 1999 er ligestillingsprincippet blevet integreret i fællesskabsretsordenens grundlag og målsætninger.

Som supplement til artikel 2 forpligter artikel 3 Fællesskabet til at tilstræbe at fjerne uligheder og fremme ligestilling mellem mænd og kvinder i alle dets aktiviteter. Artikel 13 tjener som grundlag for at ”træffe hensigtsmæssige foranstaltninger til at bekæmpe forskelsbehandling” på grund af bl.a. ”køn eller seksuel orientering”⁵⁹. Den nye artikel 137 giver Rådet mulighed for at træffe afgørelse med kvalificeret flertal og under anvendelse af proceduren med fælles beslutningstagning med Parlamentet med henblik på vedtagelsen af foranstaltninger vedrørende lige muligheder for mænd og kvinder på arbejdsmarkedet og ligebehandling i arbejdet. Artikel 141 (tidligere artikel 119) understøtter Domstolens tidligere retspraksis, hvad angår lige løn, idet den også indeholder en henvisning til arbejde af samme værdi, medens artikel 141, stk. 3, udgør et nyt retsgrundlag for udformningen af en lovgivning om lige muligheder og ligebehandling af mænd og kvinder i forbindelse med beskæftigelse og erhverv.

Direktivet om forældreorlov: rapport om gennemførelsen

I medfør af Rådets direktiv 96/34/EF⁶⁰ om forældreorlov, der blev vedtaget den 3. juni 1996, bevilges der arbejdstagere, mænd såvel som kvinder, individuel ret til forældreorlov i forbindelse med et barns fødsel eller i forbindelse med adoption af et barn i mindst tre måneder. Direktivet omfatter en rammeaftale vedrørende forældreorlov indgået af arbejdsmarkedets parter på europæisk plan. Medlemsstaterne havde en frist indtil den 3. juni 1998 til at gennemføre direktivet, idet Irland og Østrig dog fik en ekstra frist på henholdsvis seks måneder og 1 år. Direktivet blev vedtaget på grundlag af den sociale protokol og blev siden udvidet til Det Forenede Kongerige, som fik en frist indtil den 15. december 1999 til at gennemføre retsaktens⁶¹. Kommissionen evaluerede gennemførelsen af direktivet i medlemsstaterne og vil offentliggøre en rapport i starten af år 2000.

Kommissionen indledte en overtrædelsesprocedure imod tre medlemsstater for manglende meddelelse om foranstaltninger til gennemførelse af direktivet. Kommissionen har indledt en separat procedure imod ni medlemsstater for ukorrekt gennemførelse.

Direktivet om barselsorlov: rapport om gennemførelsen

Kommissionen godkendte i 1999 en rapport om gennemførelsen af Rådets direktiv 92/85/EØF af 19. oktober 1992 om iværksættelse af foranstaltninger til forbedring af sikkerheden og sundheden under arbejdet for arbejdstagere, som er gravide, som lige har født, eller som ammer⁶². Tidsfristen for gennemførelsen i national ret af direktivet var den 19. oktober 1994.

⁵⁹ De andre kompetenceområder er race eller etnisk oprindelse, religion eller tro, handicap og alder.

⁶⁰ EFT L 145 af 19.6.1996.

⁶¹ Direktiv 97/75/EF, EFT L 10 af 16.1.1998.

⁶² KOM(1999) 100 endelig af 15.3.1999.

Med udgangspunkt i de svar, der blev afgivet af medlemsstaterne, konkluderede Kommissionen, at medlemsstaterne i det store og hele har gennemført direktivet på forholdsvis tilfredsstillende vis. Der er dog forskelle mellem medlemsstaterne imellem, f.eks. markante forskelle med hensyn til barselsorlovens længde, som varierede fra 14 til 28 uger⁶³, den procentdel af barselsorloven, der er obligatorisk, og orlovsbeløbets størrelse. Der er indledt overtrædelsesprocedurer mod en række medlemsstater som følge af problemer, som f.eks.: orlov af sundheds- og sikkerhedsårsager, to ugers obligatorisk barselsorlov og anvendelsen af informationslister i forbindelse med risikovurdering.

Præjudicielle anmodninger forelagt EF-Domstolen af medlemsstaterne

EF-Domstolen afsagde i 1999 syv domme i sager vedrørende lige løn og ligebehandling af kvinder og mænd som svar på præjudicielle anmodninger fra de nationale domstole. Traktatens artikel 141 skaber fortsat retspraksis omkring indholdet af begrebet kønsdiskriminering i ligelønsspørgsmål og den materielle rækkevidde af princippet om lige løn i relation til valg af komparatorer samt omkring begrundelsen af lønsforskelle.

Lige løn (Rådets direktiv 75/117/EØF)

Der blev i februar 1999 afsagt en vigtig dom vedrørende fortolkningen af begrebet indirekte diskrimination i forbindelse med en præjudiciel anmodning fra Det Forenede Kongerige i *Seymour-Smith-sagen*⁶⁴. Der blev stillet en række spørgsmål til Domstolen, bl.a. hvordan man beviser indirekte forskelsbehandling og objektiv begrundelse. Domstolen henviste til tidligere domspraksis og fastslog, at den nationale ret skal efterprøve, om de foreliggende statistiske oplysninger indikerer, at en betydelig mindre procentdel af kvinder end mænd er i stand til at opfylde den betingelse, som er fastsat ved den pågældende foranstaltning. Indirekte forskelsbehandling kan også være en mindre, men vedvarende og forholdsvis konstant afvigende adfærd over en længere tidsperiode. Mens medlemsstaten råder over et vidt skøn med hensyn til at nå sine socialpolitiske målsætninger, må dette dog ikke have til virkning, at et så grundlæggende princip i fællesskabsretten som lige løn mellem kvinder og mænd gøres illusorisk.

Oberlandesgericht, Wien (landsret) forelagde en række præjudicielle spørgsmål for Domstolen vedrørende anvendelsen af ligelønsprincippet, jf. artikel 141 og Rådets direktiv 75/117/EØF i sagen *Angestelltenbetriebsrat der Wiener Gebietskrankenkasse mod Wiener Gebietskrankenkasse*⁶⁵. Spørgsmålet var, om to grupper af arbejdstagere (psykologer og læger ansat som psykoterapeuter), der udøver samme beskæftigelse, men med forskellig faglig baggrund og kvalifikationer, udfører samme arbejdsopgaver. Domstolen fandt, at selv om de to grupper udøver en tilsyneladende identisk beskæftigelse, trækker de på forskellig viden og forskellige færdigheder, og den konkluderede, at de ikke kan betragtes som værende i en sammenlignelig situation, for så vidt angår traktatens artikel 141.

⁶³ I henhold til direktivets artikel 8 skal barselsorloven udgøre mindst 14 uger.

⁶⁴ Sag C-167/97, *Regina mod Secretary of State for Employment, ex-parte Nicole Seymour-Smith og Laura Pérez*, [1999] Sml. I-0623.

⁶⁵ Sag C-309/97, *Angestelltenbetriebsrat der Wiener Gebietskrankenkasse mod Wiener Gebietskrankenkasse*. Dom af 11.maj 1999.

En anden præjudiciel anmodning fra Østrig var sagen *Gruber mod Silhouette International*⁶⁶. Gabriele Gruber var nødt til at opgive sit arbejde for at passe sine børn på grund af mangelen på børneinstitutioner. Hun modtog en lavere fratrædelsesgodtgørelse end arbejdstagere, der fratræder af grunde, der er knyttet til ansættelsen eller til arbejdsgiverens handle måde. Spørgsmålet var, om der var tale om indirekte diskrimination. EF-Domstolen vurderede, at dette ikke var tilfældet, idet man ikke kunne sammenligne arbejdstagere, der fratræder af grunde, der har forbindelse med virksomheden, som gør det umuligt at fortsætte arbejdet, med en arbejdstager, der fratræder for at passe sine børn.

Conseil de Prud'hommes i Le Havre (arbejdsret) forelagde en præjudiciel anmodning i sagen *Oumar Dabo Abdoulaye m.fl. mod Régie Nationale des Usines Renault SA*⁶⁷. En række mandlige ansatte satte spørgsmålstegn ved den ydelse, der udbetales til kvindeligt ansatte på barselsorlov, idet de anklagede arbejdsgiveren, Renault, for kønsdiskriminering. Domstolen fandt, at ydelserne i forbindelse med barselsorlov var omfattet af artikel 141's anvendelsesområde, og at denne artikel ikke er til hinder for udbetaling af særlige ydelser til kvinder, når disse ydelser er en erstatning for faglige ulemper for disse arbejdstagere som følge af deres fravær fra arbejdet.

Der blev afsagt en vigtig dom vedrørende et præjudicielt spørgsmål, som var blevet forelagt af München *Arbeitsgericht* (arbejdsret) i sagen *Andrea Krüger mod Kreiskrankenhaus Ebersberg*⁶⁸. Domstolen bekræftede, at en bonus ved årets udgang, som arbejdsgiveren udbetaler til arbejdstagerne i medfør af en lov eller en kollektiv overenskomst modtages som følge af arbejdsforholdet og derfor udgør "løn" i artikel 141's forstand. Domstolens retspraksis viser, at artikel 141 omfatter direkte og indirekte forskelsbehandling. Selv om den tyske overenskomst udelukker personer, som er ansat i stillinger med "beskæftigelse i ubetydeligt omfang", fra sine bestemmelses anvendelsesområde, kan dette ikke ændre den ufravigelige karakter af traktatens artikel 141. Domstolens konklusion i sagen *Susanne Lewen mod Lothar Denda*⁶⁹ var, at den omstændighed, at en kvinde, der har haft orlov til børnepasning i en del af året, ikke får udbetalt julegratiale, er løndiskriminering, såfremt formålet med et sådant gratiale er efterfølgende at honorere det arbejde, der er udført i løbet af det pågældende år.

Ligebehandlingsprincippet

Ligebehandlingsdirektivet (Rådets direktiv 76/207/EØF⁷⁰) åbner i artikel 2 mulighed for nogle få klart definerede undtagelser. Medlemsstaterne har forelagt Domstolen præjudicielle anmodninger vedrørende det berettigede i at udelukke kvinder fra hæren, således som det er tilfældet i sagen *Angela Maria Sirdar mod The Army Board og Secretary of State for Defence*⁷¹. Angela Maria Sirdar var ansat som kok i den britiske hær, men blev afskediget i 1994 på grund af besparelser. Domstolen fandt, at undtagelsesbestemmelser vedrørende situationer, hvor den offentlige orden eller sikkerhed er truet, ikke i generel forstand kan

⁶⁶ Sag C-249/97, *Gabriele Gruber mod Silhouette International Schmied GmbH & Co. KG*, dom af 14. september 1999.

⁶⁷ Sag C-218/98, *Oumar Dabo Abdoulaye m.fl. mod Régie Nationale des Usines Renault SA*, dom af 16. september 1998.

⁶⁸ C-281/97, *Andrea Krüger mod Kreiskrankenhaus Ebersberg*, dom af 9. september 1999.

⁶⁹ Sag C-333/97, *Susanne Lewen mod Lothar Denda*, dom af 21. oktober 1999.

⁷⁰ EFT L 39 af 14.2.1976.

⁷¹ Sag C-273/97, *Angela Maria Sirdar mod The Army Board og Secretary of State for Defence*, dom af 26. oktober 1999.

anvendes på andre områder af traktaten, og at ansættelse i hæren er omfattet af ligestillingsprincippet. Domstolen fandt imidlertid, at den omstændighed, at kvinder udelukkes fra at gøre tjeneste i særlige kampenheder, ikke strider imod dette princip.

I *Kreil-sagen*⁷² fastslog Domstolen, at tysk lovgivnings fuldstændige udelukkelse af kvinder fra alle militære stillinger, der medfører brug af våben, stred mod direktiv 76/207/EØF. Afslaget på at ansætte Tanja Kreil i hærens afdeling for vedligeholdelse (elektromekanik for våben) var derfor ulovlig.

Rådets direktiv om gradvis gennemførelse af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder med hensyn til social sikring (Rådets direktiv 79/7/EØF⁷³) giver medlemsstaterne mulighed for at opretholde undtagelsesbestemmelser, hvad angår forskelle i pensionsalderen. Denne mulighed bør dog fortolkes snævert og i sagen *The Queen mod Secretary of State for Social Security, ex parte John Henry Taylor*⁷⁴ udtalte Domstolen, at Det Forenede Kongeriges lovgivning ikke kan afvige fra princippet om ligebehandling af kvinder og mænd, hvad angår tildeling af en ydelse i form af brændselshjælp til pensionister.

Andre overtrædelsesprocedurer

Ud over overtrædelsesprocedurerne, der blev indledt på grund af ukorrekt gennemførelse af direktiverne 92/85/EØF om arbejdstagere, som er gravide, som lige har født, eller som ammer, og 96/34/EF om forældreorlov, er det værd at bemærke, at Kommissionen besluttede at anmode om, at det blev pålagt Frankrig at betale bøder for ikke at have efterkommet en dom afsagt af Domstolen den 13. marts 1997. Domstolen havde fundet, at Frankrig brød princippet om ligebehandling af kvinder og mænd ved i sin lovgivning at opretholde et forbud mod natarbejde for kvinder og ikke for mænd.

AFSNIT 5: LIGESTILLINGSDIMENSIONEN I DEN EUROPÆISKE UNIONS FORBINDELSER UDADTIL

Der skete i 1999 store fremskridt med hensyn til at fremme ligestilling mellem kvinder og mænd i forbindelserne udadtil. EU har i udvidelsesprocessen og i sine politikker vedrørende menneskerettigheder og udviklingssamarbejde i stigende grad fokuseret på ligestillingsdimensionen i sine forbindelser udadtil. Samtidig har EU-medlemsstaterne som opfølgning på FN's fjerde verdenskvindekonference og handlingsprogrammet, som blev afholdt i Beijing i 1995, fokuseret på en femårsevaluering kendt under betegnelsen *Beijing+5*

I dette afsnit beskrives situationen i forbindelse med udvidelsesprocessen, kvinders menneskerettigheder overalt i verden og opfølgningen på verdenskvindekonferencen. Der er nærmere oplysninger om udviklingssamarbejdspolitikken i denne rapport's afsnit 1 (Integrering af ligestillingsprincippet (gender mainstreaming) og specifikke aktioner).

⁷² Sag C-285/98, *Tanja Kreil mod Forbundsrepublikken Tyskland*, dom af 11. januar 2000.

⁷³ EFT L 6 af 10.1.1979.

⁷⁴ Sag C-382/98, *The Queen mod Secretary of State for Social Security, ex parte John Henry Taylor*, dom af 16. december 1999.

Ligestilling og udvidelsesproces

Ligestilling mellem kvinder og mænd er en integrerende del af udvidelsesprocessen. 13 lande er nu omfattet af processen for tiltrædelse af EU inden for en fælles ramme⁷⁵. Ud over Cypern og Malta plus Tyrkiet er der 10 ansøgerlande fra Central- og Østeuropa (CØEL): Bulgarien, Den Tjekkiske Republik, Estland, Ungarn, Letland, Litauen, Polen, Rumænien, Slovakiet og Slovenien. Ansøgerlandene skal ved tiltrædelsen vedtage, gennemføre og iværksætte al eksisterende fællesskabslovgivning på samtlige områder, herunder de ni direktiver om lige muligheder.

Kommissionen har under hele udvidelsesprocessen understreget, at der ikke kan blive tale om medlemskab uden en garanti for lige rettigheder for kvinder og mænd og de nødvendige instrumenter til håndhævelse af disse rettigheder. Screeningsmøder, bilaterale drøftelser og ansøgerlandenes deltagelse i europæiske konferencer og seminarer⁷⁶ har bidraget til at øge opmærksomheden omkring dette spørgsmål.

Den Tjekkiske Republik, Slovenien, Ungarn, Litauen og Rumænien deltog især i Fællesskabets handlingsprogram på mellemlang sigt for lige muligheder for mænd og kvinder (1996-2000), der er åbent for alle ansøgerlande. Ungarn har gennemført projekter vedrørende uddannelse af jurister og formidling af publikationer om fællesskabsret på ungarsk. Processen med udviklingen af sammenlignende og harmoniseret rapportering vedrørende situationen for kvinder og mænd i førtiltrædelseslandene blev styrket gennem en rapport fra Eurostat⁷⁷. Rapporten afslører, at arbejdsløshedsprocenten for kvinder var højere end for mænd i størsteparten af de ti CØEL-lande. Ungarn, Estland, Bulgarien, Slovakiet og Letland udgjorde en undtagelse fra denne tendens.

Ligestillingsscreening af fremdriften i ansøgerlandene

Screeningen af kapitlet om sociale bestemmelser, som lige muligheder indgår i, videreførtes i 1999. De fleste lande er i gang med at udforme en lovgivning og erklærer, at den vil være vedtaget på tidspunktet for tiltrædelsen. Screeningen har vist, at alle lande garanterer ligestilling i deres forfatning. Der er dog stadig problemer, når det f.eks. gælder om at sikre lige løn for samme arbejde, lige adgang til arbejde, kønsspecifik annoncering, forældreorlov for fædre og bevisbyrden. Kommissionen følger nøje udviklingen og vil fortsat understrege betydningen af iværksættelsen af retsprincipperne.

Ansøgerlandenes fremskridt med hensyn til at overtage *Fællesskabets regelværk*⁷⁸, for så vidt angår økonomisk og social samhørighed og navnlig ligestilling mellem kvinder og mænd, blev målt i perioden 1998-1999⁷⁹. Resultaterne varierede, men der blev gjort betydelige fremskridt i alle landene i 1999. Princippet om ligebehandling er nedlagt i den bulgarske forfatning, og specifikke lovgivningstiltag er planlagt. Cypern udarbejdede udkast til en ny lov om ligestilling. Ungarn udviste store fremskridt med hensyn til håndhævelsen af

⁷⁵ Formandsskabets konklusioner, Det Europæiske Råd i Helsinki, 10.-11. december 1999.

⁷⁶ Jf. konferencen om "Equal Pay and Economic Independence", 2.-4. november 1999, Stockholm; Seminar om "Equal Opportunities in Employment", 18.-21. oktober 1999, Det Europæiske Institut til Forbedring af Leve- og Arbejdsvilkårene, Dublin; Europæisk konference om opfølgningen på Beijing-handlingsprogrammet, Bruxelles, 3.-4.2.2000.

⁷⁷ Eurostat, Central European countries' employment and labour market review, No 1, July 1999.

⁷⁸ Gældende fællesskabsret og retspraksis.

⁷⁹ Kommissionens periodiske rapporter om ansøgerlandenes fremskridt mod tiltrædelse, samlede dokument. KOM(1999) 500 af 13.10.1999.

ligestillingslovgivningen og behandlede tre tilfælde af påstået kønsdiskriminering i 1998. Malta mangler at indføre bestemmelser om bevisbyrden, selvstændige erhvervsdrivende, barselsorlov og at sikre mødre og fædre retten til at vende tilbage til samme stilling efter orlovsperioder. Vægten i Rumænien lå primært på aktioner til iværksættelse og styrkelse af viden om lige rettigheder, familierettigheder og beskyttelse mod vold i hjemmet. I Den Slovakiske Republik blev der oprettet en ny Afdeling for Lige Muligheder i Ministeriet for Arbejdsmarked, Sociale Anliggender og Familie. Medens Letland stadig manglede at vedtage lovgivning inden for alle ligestillingsområder, vedtog Litauen en lov om ligebehandling og udvidede forældreorloven til også at omfatte fædre. En lov om ligebehandling blev forkastet i det polske parlament. Den slovenske regering udarbejdede en detaljeret lov om ansættelsesforhold indeholdende bestemmelser om indirekte forskelsbehandling.

Fremme af kvinders menneskerettigheder overalt i verden

I april 1999 vedtog Rådet to forordninger om menneskerettigheder, 975/99 og 976/99⁸⁰, som danner en omfattende ramme for EU's menneskerettighedsaktiviteter. Artikel 2 indeholder flere henvisninger til ligestilling, ikke-diskriminerende praksis og fremme af respekten for kvinder. Forordningerne danner retsgrundlaget for det europæiske initiativ for menneskerettigheder og demokrati, der har samlet budgetposterne for menneskerettigheder under et budgetafsnit. Der henvises udtrykkeligt til kvinder som målgruppe, og der blev i 1999 finansieret en række aktioner til fremme af kvindernes rettigheder.

Inden for rammerne af menneskerettighedsdialogen mellem EU og Kina arrangerede det finske formandskab og Europa-Kommissionen et fælles seminar i Rovaniemi (Finland) den 7.-8. september 1999 med titlen "Perspectives on human rights with special reference to women". Seminaret var en opfølgning af det første EU/Kina-seminar om kvinders rettigheder, der blev afholdt i Beijing i 1998, og var nyskabende på den måde, at der blev integreret et kønsperspektiv i alle de drøftede emner (økonomiske og sociale rettigheder, mindretals rettigheder), og eksperter i både kønsspecifikke spørgsmål og menneskerettigheder deltog i seminaret.

Integrering af kønsspecifikke spørgsmål og verdenshandelen

Som led i forberedelserne til påbegyndelsen af en ny multilateral forhandlingsrunde om verdenshandelen efter WTO's ministerkonference i Seattle i 1999 og i overensstemmelse med den overordnede målsætning om bæredygtig udvikling som et centralt holdepunkt i forhandlingsrunden er Kommissionen i færd med at udføre en vurdering af bæredygtighedens virkninger⁸¹. I forbindelse med denne vurdering anvendes der en lille gruppe indikatorer for bæredygtighed, der måler de virkninger, som EU's forslag måtte have på forskellige kriterier, herunder ligestilling mellem kønnene. Efterhånden som vurderingen af bæredygtighedens virkninger skrider frem, kan forbindelsesleddene mellem verdenshandelen og kønsspecifikke spørgsmål blive et vigtigt aspekt ved vurderingen af visse områder. Der vil under hele vurderingens forløb fortsat ske en bred høring af offentligheden, hvor især ngo'er på udviklingsområdet og organisationer, der er beskæftiget med verdenshandel og kønsspecifikke spørgsmål, inddrages.

⁸⁰ EFT L 120 af 8. maj 1999.

⁸¹ Kommissionen benytter samme definition af bæredygtig udvikling som den, der findes i FN's dagsorden for udvikling (1997).

Evalueringen af Beijing-handlingsprogrammet

FN's fjerde verdenskvindekonference, der blev afholdt i Beijing i september 1995, fik til opgave at evaluere gennemførelsen af de "fremadrettede strategier til fremme af kvinders stilling indtil år 2000" fra 1985. Beijing-konferencen gav enorm inspiration til en fornyet indsats til sikring af reel ligestilling mellem kvinder og mænd. På konferencen talte EU klart og med én stemme og optrådte som mægler i forbindelse med en række vanskelige og ømtålelige emner. Konferencedeltagerne bekræftede, at kvinders rettigheder også er menneskerettigheder, og der blev specielt arbejdet på at få mainstreaming-begrebet indføjet i det "*handlingsprogram*", der skulle vedtages på konferencen som et centralt redskab til sikring af ligestilling. Efter konferencen forpligtede Ministerrådet sig til hvert år at evaluere EU's gennemførelse af handlingsprogrammet. Kommissionen har udarbejdet rapporter om opfølgningen på fællesskabsplan til de årlige samlinger i FN's Kommission for Kvinders Status.

På Kommissionens opfordring mødtes repræsentanter fra EU- og EØS-medlemsstaterne, ansøgerlandene, EU-institutionerne, internationale organisationer, ligestillingsorganer, arbejdsmarkedets parter, ngo'er samt uafhængige eksperter og universitetsfolk i Bruxelles i februar 2000 for at drøfte Beijing-opfølgningsprocessen. Konferencen⁸² skulle sikre en bedre koordinering af EU's holdning med henblik på FN's Generalforsamlings særlige møde, hvis formelle titel er "*Kvinder 2000: ligestilling, udvikling og fred i det 21. århundrede*", og evalueringsprocessen går normalt under betegnelsen "Beijing+5" (5.-9. juni 2000).

Gennemførelsen af handlingsprogrammet i EU

Handlingsprogrammet indeholder en *formålsparagraf om ligestilling*, en beskrivelse af den *aktuelle situation*, en identifikation af 12 *områder, der er særlig kritiske for kvinders ligestilling*, en analyse af *institutionelle ordninger* og af *finansielle ordninger*. I oktober 1998 udsendte FN et spørgeskema vedrørende gennemførelsen i medlemsstaterne. De oplysninger, der blev indsendt i 1999 som svar på spørgeskemaet, indgår som et vigtigt led i Beijing-evalueringsprocessen.

Gennemgangen af de nationale rapporter fra EU-medlemsstaterne viser, at:

- ligestillingsinitiativerne er af meget forskellig art – samtlige medlemsstater kan dokumentere ny lovgivning, nye eller forbedrede institutionelle ordninger samt en øget aktivitet, bl.a. hvad angår finansielle tilskud, forskning, konferencer, publikationer, støtte til ngo-aktiviteter og offentlige kampagner
- de fleste – om ikke alle – medlemsstater benyttede lejligheden til at være usædvanlig åbne omkring beskrivelsen af de områder, hvor de ikke har nået deres mål, og de hindringer, som særlige forhold i deres eget land frembyder
- samtlige medlemsstater gør opmærksom på regeringens samfinansiering af projekter under Fællesskabets handlingsprogram på mellemlang sigt for lige muligheder for mænd og kvinder (1996-2000)

⁸² Kommissionen agter at udarbejde en publikation inden juni 2000 om opfølgningen på EU-plan af Beijing-handlingsprogrammet, og heri vil indgå et afsnit om resultaterne af konferencen.

- samtlige medlemsstater har fremlagt statistiske oplysninger, men medlemsstaternes svar er ikke harmoniseret, hvilket gør det noget vanskelig at foretage en sammenligning.

Europa-Kommissionens eget svar på FN-spørgeskemaet⁸³ dækker alle områder, der er særlig kritiske og viser, hvorledes Fællesskabet har opfyldt sine forpligtelser i henhold til handlingsprogrammet. Europa-Kommissionen understreger betydningen af Amsterdam-traktatens ikrafttræden, som betyder en styrkelse og fremme af lige muligheder i Fællesskabet.

Analysen af medlemsstaternes svar på FN-spørgeskemaet afslører en række interessante forhold. Det erkendes, at det at ændre holdninger og strukturer i retning af en større integrering af ligestillingsdimensionen i hverdagen, er en langvarig proces. Mange medlemsstater gør opmærksom på vanskelighederne ved klart at skelne mellem finansieringen af kvindespørgsmål og finansieringen af det generelle sundheds- og uddannelsesbudget. Omfanget af samarbejdet med ngo'er, der beskæftiger sig med kvindespørgsmål, varierer stærkt.

For så vidt angår de områder, der i handlingsprogrammet betegnes som særlig kritiske for kvinders ligestilling, fremkom samtlige medlemsstater med omfattende og detaljerede oplysninger om kvinders deltagelse i økonomi og produktion. Den næststørste opmærksomhed opnåede dels uddannelse af kvinder, dels vold mod kvinder. Alt i alt opnåede beskyttelse af piger, kvinder og miljøbevarelse samt kvinder og væbnede konflikter mindst opmærksomhed. Den ringe opmærksomhed omkring miljøspørgsmål er overraskende, eftersom der foregår en omfattende miljødebat i EU. Mange nye strukturer, institutioner og planer blev påvirket af Beijing-handlingsprogrammet. Som eksempel kan nævnes Nederlandenes tiårige *ligestillingsplan*, Finlands *kønsbarometer-undersøgelse* eller Danmarks omfattende evaluering af ligestillingsarbejdet.

Det Europæiske Fællesskab og medlemsstaterne har indtaget en førende rolle med hensyn til at fremme ligestillingsarbejdet i disse fem år og har ydet et værdifuldt bidrag til FN-arbejdet – både direkte og sammen med andre internationale institutioner. Der vil ved den endelige evaluering i New York i juni 2000 blive foretaget en fuld og kritisk analyse af dette bidrag.

⁸³ Det forventes, at spørgeskemaet fremsendes i foråret 2000.